

KIRCHNER Karel, SMOLOVÁ Irena: ZÁKLADY ANTROPOGENNÍ GEOMORFOLOGIE.

Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 287 strán (vrátane 112 obrázkov a 24 tabuliek).

Antropogénna geomorfológia ako čiastková disciplína všeobecnej geomorfológie sa zaoberá procesmi a formami reliéfu, ktoré vznikajú v dôsledku činnosti človeka. V bývalom Československu to boli práve českí geomorfológovia, ktorí tomuto smeru venovali zvýšenú pozornosť. Antropogénnogeomorfologický výskum, počnúc prácami jeho priekopníka Ladislava Zapletala v 60-tych a 70-tych rokoch minulého storočia, má v Českej republike už viac ako 40-ročnú tradíciu. Niet sa preto čo diviť, že práve u našich západných susedov vznikla učebnica venovaná tejto problematike. Navyše, renomovaní autori sú zárukou jej kvality.

Cieľom učebného textu „Základy antropogenní geomorfologie“ je v prehľadnej podobe oboznámiť študentov geografie a príbuzných odborov so základnou antropogénnogeomorfologickou terminológiou, antropogénnymi formami reliéfu, významnými etapami ovplyvnenia prírodných procesov antropogénnou činnosťou v minulosti a tiež s antropogénnymi procesmi, ovplyvňujúcimi vývoj reliéfu v súčasnosti.

Učebnica má popri Úvode a Závere osem kapitol. Prvá z nich poskytuje stručný náčrt postavenia antropogénnej geomorfológie ako vedeckej disciplíny a naznačuje hĺbku postihnúť prírodného prostredia činnosťou človeka, druhá sa venuje základnej terminológii.

Historický aspekt danej problematiky sleduje tretia kapitola, v ktorej autori vyčleňujú a charakterizujú základné etapy vývoja pôsobenia ľudskej spoločnosti na reliéf, a to s osobitým zreteľom na územie Českej republiky. Rozlišujú zásahy človeka v paleolite, mezolite, neolite, eneolite, dobe bronzovej, železnej, rímskej, v období sťahovania národov, Staroslovanskom období a v stredoveku. Štvrtá kapitola reflektuje problematiku najvýraznejšieho prehistorického ovplyvnenia prírodného prostredia, ktoré je spojené s ťažbou surovín, výstavbou sídiel, vodohospodárskymi a dopravnými zásahmi. Autori v nej charakterizujú najstaršie formy reliéfu vytvorené vo svete a u nich týmito kľúčovými antropogénnymi aktivitami. Piata kapitola je venovaná najvýznamnejšiemu súčasnému antropogénnemu procesu na území Českej republiky, a to ťažbe nerastných surovín. Pozornosť je v nej venovaná tiež povolovaniu banskej činnosti, ako aj rekultiváciám a sanáciám smerujúcim k zahľadzaniu jej následkov.

Nasledujúce dve kapitoly sú zamerané na hodnotenie vplyvu antropogénnej činnosti na prírodné geomorfologické procesy, šiesta na endogénne, siedma na exogén-

ne. V prípade ovplyvňovania endogénnych procesov je pozornosť venovaná následkom prerozdeľovania statických tlakov na povrchu krajiny a dynamických tlakov v zemskej kôre. V prípade ovplyvňovania exogénnych procesov sa autori zaoberajú tak ich urýchľovaním ako aj spomaľovaním, väčšiu pozornosť však prirodzene zameriavajú na ich akceleráciu. Rozlišujú osem skupín akcelerovaných prírodných exogénnych procesov, a to urýchlené zvetrávanie, urýchlené gravitačné (svahové) procesy, urýchlené fluviálne procesy (do tejto skupiny zaraďujú aj ronové procesy), urýchlené krasové procesy, urýchlené kryogénne procesy, urýchlené eolické procesy, urýchlené marinné a lakustrinné procesy a nakoniec urýchlené procesy spojené s pôsobením podzemnej vody. Spomaľovanie procesov konkretizujú na príklade antropogénnych zásahov vedúcich k zníženiu aktivity prírodných gravitačných, fluviálnych, eolických, marinných a lakustrinných procesov.

Kľúčová a aj najrozsiahlejšia ôsma kapitola je venovaná antropogénnym geomorfologickým procesom a tvarom. Antropogénne procesy sú členené na antropogénne zvetrávanie, degradáciu, agradáciu a transport. Celá kapitola má podobu lexikónu základných antropogénnych foriem reliéfu. Tieto formy sú v súlade s genetickou klasifikáciou antropogénnych tvarov reliéfu rozdelené do skupín, a to na formy ťažobné (montánne), priemyselné (industriálne), poľnohospodárske (agrárne), sídelné (urbánne), dopravné (komunikačné), vodohospodárske, vojenské (militárne), pohrebné (funerálne), oslavné, rekreačné a športové. Každá skupina foriem reliéfu je stručne charakterizovaná, vrátane procesov ktoré majú za následok ich vznik. U každej z viac ako 120 hodnotených antropogénnych foriem reliéfu je uvedená jej základná charakteristika, rozšírenie v Českej republike a vo svete a tiež jej význam. Hodnotiaci text vybraných foriem je doplnený grafickou dokumentáciou v podobe profilov, nákresov alebo fotografií. Citácie literatúry uvedené v texte sú iba základné, preto sú prezentované aj doplnkové vysvetlivky pod čiarou a širšia (i v texte necitovaná) literatúra a ďalšie pramene, ktoré majú vzťah k danej problematike, sú uvedené v záverečnom prehľade literatúry. Autori pre ľahšiu orientáciu zaradili do učebnice aj register foriem reliéfu spomenutých v texte.

Recenzovaná publikácia Karla Kirchnera a Ireny Smolovej predstavuje vydarený pokus o komplexný pohľad na antropogénnu geomorfológiu. Autori v úvode vyjadrili presvedčenie, že sa táto učebnica stane vhodnou a vyhľadávanou pomôckou pre študentov geografie a príbuzných vedných odborov. Dvojnásobne to platí pre študentov na Slovensku, keďže u nás takúto učebnicu zatiaľ nemáme. Som však presvedčený, že táto kniha bude užitočným zdrojom informácií a poznatkov o modelácii reliéfu vplyvom človeka nielen pre študentov, ale aj pre fyzických geografov, geomorfológov, kvartérnych geológov a environmentalistov. Nezostáva mi nič iné ako našim moravským kolegom k tejto hodnotnej publikácii zablahoželať.

Miloš Stankoviánsky
Katedra fyzickej geografie a geoekológie
Prírodovedecká fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave